

Marcel van Dam Liberalisme zonder naam

De discussie die onder andere in deze krant wordt gevoerd tussen Frits Bolkestein en Frank Ankersmit, is nog het best te typeren als komisch. Wie de publicaties van Ankersmit de laatste jaren een beetje heeft gevolgd, kan zich er alleen maar over verbazen dat hij nu pas zijn lidmaatschap van de VVD heeft opgezegd. Hij heeft herhaaldelijk betoegd dat de opmars van het neoliberalisme in het overheidsbeleid hier en daar verwoestende gevolgen heeft gehad voor de samenleving. Het verweer van Bolkestein komt er eigenlijk op neer dat het neoliberalisme niet bestaat, omdat geen enkele politicus zich liberaal noemt. Zo bestaat er natuurlijk ook geen islamhaat en vreemdelingenhaat. Althans: ik ken geen politici die zich islamfoef of xenofob noemen.

Het neoliberalisme zoals geformuleerd door de Chicago School of Economics onder leiding van Milton Friedman is uitvoerig beschreven, niet het minst door de verspreiders zelf. Het is met de verkiezing van Thatcher in Engeland en Reagan in de VS ook een politieke stroming geworden. In zijn hoofdwerk *Capitalism and Freedom* beschrijft Friedman de taak van de overheid als volgt: 'Onze vrijheid beschermen, zowel tegen onze vijanden buiten onze grenzen, als tegen onze medeburgers, teneinde recht en orde te handha-

ven, toe te zien op de naleving van particuliere contracten en competitieve markten te stimuleren.' Dat was het.

Hij was een fervente tegenstander van vakbonden, de verzorgingsstaat, het minimumloon en alles wat de zwakkeren verder kon beschermen. En inderdaad, in Amerika en Engeland is de rol van de vakbeweging zo goed als uitgespeeld en is de armoede, zowel onder werkenden als niet-werkenden, spectaculair gestegen.

In Nederland kreeg het neoliberalisme voet aan de grond in de jaren tachtig onder de kabinetten-Lubbers. Gematigder dan in Amerika, maar onmiskenbaar. Zo schreef de minister van Binnenlandse Zaken Rietkerk in de Memorie van Toelichting bij de begroting voor 1984: 'Er is thans immers overeenstemming over de noodzaak om onderwerpen als deregulering, privatisering en reorganisatie van het overheidsstelsel ter hand te nemen.'

Zijn opvolger in de begroting van 1987: 'In het beleid van het (nieuwe) kabinet wordt het terugtreden van de overheid ten gunste van de marktsector voortgezet.'

In de begroting 1988: 'De mana-

ger is de spil in het veranderingsproces dat van de overheid een aan de eisen van de tijd aangepaste, flexibele en doelgerichte arbeidsorganisatie moet maken. Managers worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor het tot stand brengen van producten en diensten

die met markt- en klanteneisen overeenstemmen.'

De overheid veranderde langzaam in ondernemer en de burger in consument. De BV Nederland werd een feit. De maakbaarheid van de samenleving werd uitbesteed aan de markt. Nadat ook de PvdA zich tijdens de kabinetten-Kok aansloot bij de nieuwe politieke leer, was het met de overheid als hoeder van de zwakkeren en de zachte krachten goeddeels gebeurd.

Sinds die tijd domineert het marktdenken, niet alleen bij ondernemers, maar ook bij de overheid. De politiek is instrumenteel geworden. Maatregelen worden als succesvol gezien als ze in geld uitgedrukte doelen bereiken. Als de humaniteit daaronder lijdt: des te erger voor de humaniteit, hoewel de retoriek dat meestal verduistert.

Het treurige is dat de huidige crisis, die een rechtstreeks gevolg is van het neoliberale denken, alleen maar wordt gezien als een financiële crisis en een economische recessie. Niet als een maatschappelijke crisis. We gaan gewoon door met het stellen van financiële doelen en het afrekenen in geld. Nog steeds zien we heil in marktwerking in de gezondheidszorg.

Terwijl voorspelbaar is dat een ziekenhuis met winstoogmerk, ondanks alle regelgeving, moeilijke gevallen waarmee geen rendement is te behalen, zal afschuiven naar de publieke sector. Zaken als publieke gezondheidszorg, volkshuisvesting en onderwijs zullen, naarmate de marktwerking er groter wordt, meer het karakter krijgen van armenzorg.

Tot dusver is er in de politiek nog niet het begin van een discussie ontstaan over de maatschappelijke gevolgen die het falen van het neoliberalisme zou moeten krijgen. Als het aan Bolkestein ligt, komt die discussie er ook niet. In de eerste plaats omdat het neoliberalisme niet bestaat. In de tweede plaats omdat privatisering volgens Bolkestein 'de scheiding tussen het publieke en private domein juist helder markeert: de staat doet wat hij moet doen, het overige is aan de vrije samenleving'. Zoals Friedman met andere woorden al zei.